

3. Тихомиров Ю. А. Механизмы управления в развитом социалистическом обществе. – М. : Наука, 1978. – 236 с.
4. Омаров А. М. Социальное управление: некоторые вопросы теории и практики. – М. : Мысль, 1980. – 269 с.
5. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений. – К. : МАУП, 2004. – 504 с.
6. Кузнецов И. А. Механизмы и методы принятия и реализации управленческих решений в современных рыночных условиях / И. А. Кузнецов // Социально-экономические явления и процессы. – 2010. – № 6 (022). – С. 78–84.
7. Власенко В. А. Теоретико-методичні основи формування механізму управління розвитком системи споживчої кооперації України / В. А. Власенко // Вісник ХНЕУ. – 2008. – Вип. 2 (107). – С. 179–185.
8. Григорук П. М. Механізм управління процесом прийняття маркетингових рішень / П. М. Григорук // Економіст. – 2011. – № 6. – С. 57–61.
9. Григорук П. М. Роль и характерные особенности маркетинговых решений в системе управления предприятием / П. М. Григорук // Экономика и управление. – 2012. – № 12. – с. 36–43.
10. Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения / Б. Г. Литвак. – 3-е изд., испр. – М. : Дело, 2002. – 392 с.
11. Франчук В. И. Основы современной теории организаций / В. И. Франчук / Акад. организац. наук ; Ин-т организац. систем. – М. : ИОС, 1995. – 75 с.
12. Бир Ст. Кибернетика и управление производством / Ст. Бир. – М. : Наука, 1965. – 392 с.
13. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 358 с.
14. Бизнес. Толковый словарь [Электронный ресурс] / [Грэхэм Бетс, Барри Брайндли, С. Уильямс и др.]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/16200>.
15. Волкова Л. Методы и модели сегментирования рынка [Электронный ресурс] / Л. Волкова. – Режим доступа : http://market.narod.ru/S_OM/segment_model.html.
16. Некрасов С. И. Факторы организационного развития предприятий / С. И. Некрасов, Н. А. Некрасова, О. В. Бусыгин. – Академия Естествознания, 2009. – 80 с.
17. Щербина В. В. Современные концепции структурных изменений в организациях / В. В. Щербина, Е. П. Попова // Социология управления. – 1996. – № 2. – С. 98–109.
18. Модели формирования потребительского отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nejo.ru/>.
19. Потребительское отношение [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ngpedia.ru/>.
20. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Вильямс, 2009. – 692 с.
21. Василенко В. А. Ситуационный менеджмент : учеб. пособие / В. А. Василенко, В. И. Шостка. – К. : ЦУЛ, 2003. – 356 с.
22. Р. Акофф. Искусство решения проблем ; пер. с англ. Е. Г. Коваленко ; под ред. канд. техн. наук Е. К. Масловского. – М. : Мир, 1982. – 224 с., ил.
23. Эддоус М. Методы принятия решений / М. Эддоус, Р. Стэнсфилд. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 590 с.
24. Беллман Р. Динамическое программирование и современная теория управления / Р. Беллман, Р. Калаба ; пер. с англ. Е. Я. Ройтенберга ; под ред. В. С. Разумихина. – М. : Наука, 1969. – 119 с.
25. Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці. Нейронні мережі, нечітка логіка : монографія / А. В. Матвійчук. – К. : ХНЕУ, 2011. – 439, [1] с.
26. Кендалл М. Многомерный статистический анализ и временные ряды / М. Кендалл, А. Стьюарт ; пер. с англ. Э. Л. Пресмана, В. И. Ротаря ; под ред. А. Н. Колмогорова, Ю. В. Прохорова. – М. : Наука, Главная редакция физ.-мат. Литературы, 1976. – 736 с.

УДК 395.6

Другова О.С.
асистент кафедри фінансів,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ФАКТОРЫ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ FACTORS AFFECTING ON COMPETITIVE POTENTIAL OF ENTERPRISE ENGINEERING

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано основні фактори впливу на конкурентний потенціал. Згруповано фактори по приналежності до локальних потенціалів загального конкурентного потенціалу. Обґрунтовано врахування цих факторів на конкурентний потенціал підприємств машинобудування України.

Ключові слова: потенціал, конкурентний потенціал, фактори, машинобудівна галузь.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы основные факторы влияния на конкурентный потенциал. Сгруппированные факторы по принадлежности к локальным потенциалам общего конкурентного потенциала. Обосновано учета этих факторов на конкурентный потенциал предприятий машиностроения Украины.

Ключевые слова: потенциал, конкурентный потенциал, факторы, машиностроительная отрасль.

ANNOTATION

The paper analyzes the main factors influencing the competitive potential. Grouped by factors belonging to the local potential overall competitive potential. Proved to take into account the competitive potential of engineering Ukraine.

Key words: potential, competitive potential, factors engineering industry.

Вступ. Формування ринкових відносин по-новому ставить проблему ефективності роботи підприємства, висуваючи на передній план не стільки ефективність

виробництва, скільки ефективність функціонування суб'єктів господарювання у конкретному конкурентному середовищі. Тому забезпечення високої конкурентоспроможності промислових підприємств виступає не самоцілью, а засобом зміцнення позицій національної економіки і вирішення соціальних проблем. Ключові позиції в економіці України займає промисловість, чим й зумовлює свою домінуючу роль у структурі національної економіки. Незважаючи на глибокий економічний спад, який торкнувся насамперед великих промислових підприємств, промислове виробництво, як і раніше, займає найбільшу питому вагу у валовому внутрішньому продукті країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток підприємства пов'язаний з наявністю не тільки ринкового, фінансового та інших потенціалів, але і конкурентного. Слід зазначити, що питання методології формування й оцінки конкурентного потенціалу розглядалися у працях вітчизняних науковців таких, як А. Г. Андреева, Е. А. Горбашко, И. В. Константинова, О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, А. Ф. Парфенов, Ю. В. Таранухин, А. Д. Шадрин, С. Ю. Шевченко, Г. І. Шепеленко, Н. С. Краснокутська, І. П. Отенко, І. М. Кирчата і інші, а також роботи закордонних учених, таких як: И. Ансофф, М. Портер, У. Деминг, Д. Джуран, У. Шухарт, М. Робсон та інші.

Мета статті. Розробка та обґрунтування факторів впливу на конкурентний потенціал підприємств машинобудування на основі статистичних показників розвитку галузі.

Виклад змісту власного дослідження. Розвиток машинобудування – основа науково-технічного прогресу у всіх галузях народного господарства, значна підтримка конкурентоспроможності країни. Завдання машинобудівного комплексу – випуск машин та обладнання високотехнологічного рівня, які повинні забезпечити підвищення продуктивності праці, зниження матеріалоемності та енергоємності, сприяти покращенню якості продукції.

Машинобудування є комплексною галуззю, яка базується на використанні надбань і досягнень практично усіх галузей (хімічної, енергетичної, легкої, металообробної тощо), воно є основою промисловості та відіграє вирішальну роль у реалізації досягнень науково-технічного прогресу в усіх сферах господарства. В Україні на сучасному етапі ця галузь розвинена недостатньо.

Конкурентний потенціал підприємств машинобудування формується та розвивається під впливом численних факторів, які, з огляду джерел їх походження, можуть бути подані як чинники зовнішнього та внутрішнього середовища. У найбільш загальному вигляді чинники зовнішнього середовища характеризуються як умови та фактори, що виникають поза межами організації та не залежать від її діяльності, до переліку чинників внутрішнього середовища включають ті, що знаходяться під впливом самого господарюючого суб'єкта [1]. За однозначності у розмежуванні чинників за джерелом походження, під час їх угруповання дослідники дотримуються різних підходів, що пов'язано з особливостями моделювання самого зовнішнього середовища. Концептуально зовнішнє середовище подається за ієрархічної та неієрархічної моделі, за дотримання якої виділяють групи відповідних чинників. Зокрема зовнішнє середовище подають як сукупність визначених сил (модель М. Портера), ієрархічну систему, що складається з середовища прямої та непрямой дії (модель М. Мескона. К. Боумана), однорівневу систему, у якій усі чинники мають однаковий вплив на розвиток господарюючого суб'єкта (модель Дж. Д. Даніелса та Лі Х. Радеба), систему ключових факторів (модель А. Томпсона та А. Стрікленда) та ін. [1-5]. Самі чинники зовнішнього середовища угруповують за виділення факторів макrorівня, мезорівня, мікрорівня [6, с. 71], соціально-політичних, галузевих, та можливостей компанії [5, с. 89-90], міжнародних, національних, галузевих [7, с. 202-203], політичних, економічних, правових, соціально-культурних [8] та ін. У подальших дослідженнях як базава нами прийнята ієрархічна модель, згідно якої зовнішнє середовище подається як макро- та мікросередовище, основна відмінність між якими – рівень впливу та ступінь наближення до самого господарюючого суб'єкта. Макросередовище створює загальні умови, а мікросередовище безпосередньо впливає на рішення, що формуються в межах окремого господарюючого суб'єкта.

Під час дослідження впливу зовнішнього середовища на формування та використання конкурентного потенціалу підприємств машинобудування враховано основні групи факторів макро- та мікросередовища, що виділено за результатами оцінки частоти їх використання у науковій літературі. У підсумку для оцінки умов формування конкурентного потенціалу підприємств машинобудування досліджено економічні, правові, технологічні та соціокультурні чинники, що відображають фактори макросередовища. Для оцінки факторів мікросередовища оцінено рівень конкуренції у сегменті машинобудування, досліджено

вплив постачальників та споживачів на розвиток підприємств машинобудування, особливості взаємодії з органами управління на місцевому рівні, контактні аудиторії. Вплив чинників зовнішнього середовища знаходить відображення у показниках галузевого розвитку. Дане положення враховано під час дослідження. Зокрема визначено не лише основні тенденції розвитку макро- та мікросередовища підприємств машинобудування, але й основні наслідки такого впливу для підприємств галузі.

У групі факторів макrorівня значне місце займають економічні фактори, що формалізуються через сукупність показників економічного розвитку країни, рівень її конкурентоспроможності, показники інфляції, інвестицій в основний капітал тощо. За інших рівних умов сприятлива економічна ситуація в країні створює підґрунтя для розвитку конкурентного потенціалу підприємств машинобудування, у першу чергу його фінансового та ринкового компонентів.

Зміни у зовнішньому середовищі знаходять відображення у показниках розвитку підприємств машинобудування. Зокрема для оцінки впливу економічних факторів використано загальні показники, що відображають економічні аспекти розвитку галузі, а саме показники обсягів та динаміки виробництва, прибутковості, ліквідності підприємств машинобудування. Дослідження здійснено у розрізі основних сфер машинобудування та в цілому по промисловості.

Машинобудування належить до найважливіших галузей промисловості. Саме її розвиток обумовлює підвищення продуктивності праці та економічної ефективності всіх галузей народного господарства, відображає рівень науково-технічного потенціалу країни, є одним з показників рівня розвитку економіки. Ще у 1990 р. машинобудування лідирувало у структурі промислового виробництва (на нього припадало понад половину загального обсягу), за двадцять років його частка істотно скоротилася. Рівень виробництва за цей період упав більше, ніж на дві третини, обсяги випуску важливих видів продукції (турбін парових, тракторів, талів електричних, підшипників кочення) зменшилися у 3-21 рази. Щодо останніх років, то як у промисловості в цілому, так і у сегменті машинобудування переважає тенденція до зростання індексів промислової продукції (табл. 1).

Таблиця 1
Індекси промислової продукції в Україні за 2007-2011 рр., % до попереднього року

Види промислової діяльності	2007	2008	2009	2010	2011
Промисловість	107,6	94,8	78,0	111,2	107,6
Переробна промисловість	109,9	94,0	73,5	113,9	108,2
Машинобудування	119,0	100,3	55,1	136,1	117,2
у т.ч.: виробництво машин та устаткування	103,0	98,2	62,4	121,1	112,5
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	129,1	93,2	71,8	124,2	114,7
виробництво транспортних засобів та устаткування	130,0	105,7	42,1	161,9	122,6

За даними 2011 р., індекс промислової продукції у сфері машинобудування становив 117,2%, що значно

вище за показники промисловості (107,6%). В цілому у розвитку машинобудування періоду 2007-2011 рр. виділяються два періоди, а саме період зниження індексу промислової продукції (2007-2009 рр.) та його зростання (2009-2011 рр.). Попри стабільності та позитивної динаміки обсягів виробництва за якісними характеристиками Україна поступається провідним країнам за критеріями розвитку промисловості в цілому та машинобудування зокрема. Світові тенденції галузевої структури орієнтовані на розвиток машинобудування, тоді як в структурі промислового виробництва України найбільша питома вага припадає на сектор переробної промисловості в цілому та машинобудування у тому числі. Частка ж машинобудування у період 2001-2011 рр. у загальному обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) коливалась в межах 10,2...13,7% за роками. За результатами 2011 р. даний показник визначено на рівні 11,6% [9].

Основними економічними показниками, що відображають успішність розвитку підприємств будь-якого виду економічної діяльності є абсолютна величина та динаміка їх фінансових результатів, а також показники рентабельності діяльності. Щодо підприємств машинобудування, то для них в цілому у період 2009-2011 рр. є характерним отримання позитивного фінансового результату, який за періодами часу зростає значними темпами.

На додаток до основних показників, що відображають економічні аспекти розвитку підприємств машинобудівного комплексу України, досліджено показники ліквідності, на підставі яких зроблено висновок щодо загальної фінансової ситуації на підприємствах галузі. Вихідна інформація та результати розрахунків показників ліквідності за підприємствами машинобудівного комплексу подано на рис. 1-3.

У підсумку зроблено висновок щодо більш високого рівня показників ліквідності за підприємствами машинобудування порівняно з промисловістю в цілому та переробною промисловістю зокрема. За розрахунками у 2010-2011 рр. показники ліквідності за сегментом машинобудування у 1,5...2,0 рази перевищували відповідні показники промисловості.

Загальна динаміка показників у сегменті машинобудування є нестійкою та не співпадає з тенденціями в цілому по промисловості. На фоні відносної стабілізації показників ліквідності по промисловості в цілому спостерігається зростання коефіцієнтів абсолютної, зниження коефіцієнтів загальної та різноспрямованість у динаміці коефіцієнтів проміжної ліквідності за підприємствами машинобудування.

Серед факторів макросередовища значущим для розвитку реального сектору економіки в цілому та підприємств машинобудування зокрема є правові фактори, які представлені системою законодавчих норм та правил щодо прав та форм власності, організаційно-правових форм підприємств, умов їх функціонування тощо. У своїй діяльності підприємства керуються Конституцією України, а також виходять з цивільного законодавства, законодавчого забезпечення інвестицій та вкладення капіталу, трудового законодавства, фінансового та податкового законодавства. За оцінками спеціалістів правове середовище функціонування підприємств є складним, що позначається на активності бізнесу в країні в цілому та у сегменті машинобудування зокрема. За оцінками DoingBusiness у 2012 р. за легкості ведення бізнесу Україна посідає 152 позицію зі 183 країн світу. Порівняно з 2011 р. країна втратила 3 позиції. Найгірше оцінюється ситуація з оподаткуванням (181 позиція), отриманням реєстрації на будівництво (180 позиція), реєстрація власності (166 позиція), вирішення питання щодо неплатоспро-

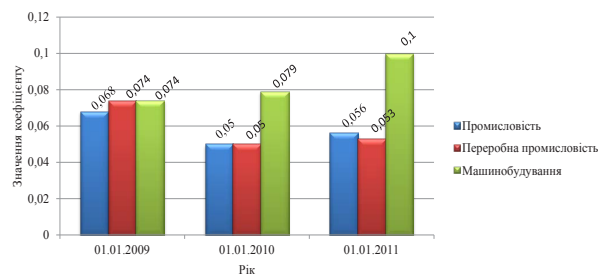

Рис. 1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності за підприємствами машинобудування у порівнянні з підприємствами промисловості в цілому

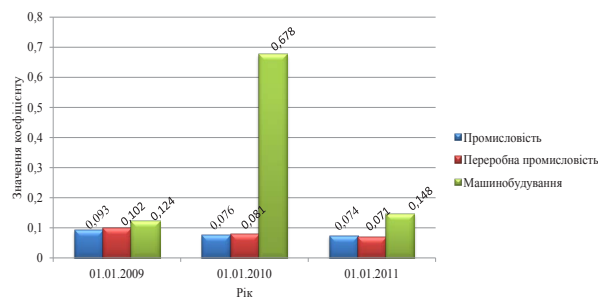

Рис. 2. Коефіцієнт проміжної ліквідності за підприємствами машинобудування у порівнянні з підприємствами промисловості в цілому

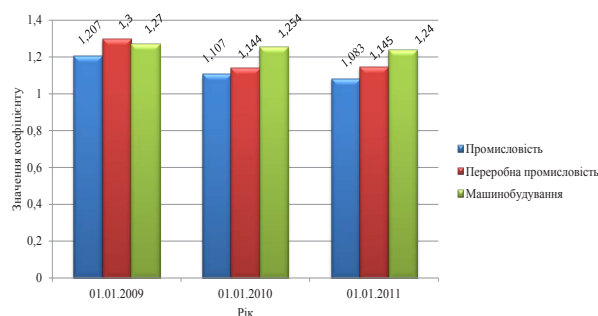

Рис. 3. Коефіцієнт загальної ліквідності за підприємствами машинобудування у порівнянні з підприємствами промисловості в цілому

можності (156 позиція), реєстрації підприємств та захисту інвесторів (відповідно 112 та 111 позиції). Успішними на такому фоні виступають заходи щодо кредитування підприємств (24 позиція) та забезпечення виконання контрактів (44 позиція) [10]. У розвиток загальної оцінки умов ведення бізнесу в Україні подамо дані щодо сплати податку на прибуток підприємствами промисловості в цілому та машинобудування зокрема (табл. 2).

Як виходить з розрахунків (табл. 2) за періодами часу обсяги сплаченого податку на прибуток, як в цілому по підприємствах промисловості, так і за сегментом машинобудування, зростають. За 2009-2011 рр. даний показник по промисловості збільшився у 2,8 рази, по підприємствах машинобудування – у 2,2 рази.

Враховуючи, що обсяг сплаченого прибутку залежить від рівня податку та оподатковуваної величини, для визначення загальних тенденцій розраховано рівень податку на прибуток на одиницю реалізованої продукції (табл. 3).

Технологічні чинники формують виробничий потенціал підприємств у різних галузях. На рівні господарюючих суб'єктів дане питання характеризується такими показниками як рівень застосування

Таблиця 2

Обсяг податку на прибуток, сплачений підприємствами промисловості у 2009-2011 р.*, млн. грн.

Види промислової діяльності	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення, млн.грн			Темп росту, %		
				2010/2009 рр.	2011/2009 рр.	2011/2010 рр.	2010/2009 рр.	2011/2010 рр.	2011/2009 рр.
Промисловість	9431,8	19690	26183,4	10258,2	6493,4	16751,6	208,8	133,0	277,6
Переробна промисловість	5155,4	8587,9	12916,0	3432,5	4328,1	7760,6	166,6	150,4	250,5
Машинобудування	1937,5	2937,3	4241,9	999,8	1304,6	2304,4	151,6	144,4	218,9
у т.ч. виробництво машин та устаткування	887,6	1045,7	829,0	158,1	-216,7	-58,6	117,8	79,3	93,4
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	603,4	523,5	752,2	-79,9	228,7	148,8	86,8	143,7	124,7
виробництво транспортних засобів та устаткування	446,5	1368,1	2660,7	921,6	1292,6	2214,2	306,4	194,5	595,9

*Розраховано самостійно за даними [9].

Таблиця 3

Динаміка рівня податку на прибуток за 2009-2011 рр. за групою підприємств промисловості в Україні*, % до обсягу реалізованої продукції

Види промислової діяльності	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення		
				2010/2009 рр.	2011/2010 рр.	2011/2009 рр.
Промисловість	1,17	1,85	1,97	0,68	0,12	0,80
Переробна промисловість	0,92	1,18	1,47	0,25	0,29	0,54
Машинобудування	2,26	2,52	2,75	0,27	0,23	0,49
у т.ч. виробництво машин та устаткування	2,59	2,63	1,72	0,04	-0,91	-0,88
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	2,46	1,89	2,19	-0,57	0,30	-0,28
виробництво транспортних засобів та устаткування	1,65	2,80	3,72	1,15	0,92	2,07

*Розраховано самостійно за даними [9].

нової техніки та інноваційних технологій, рівень зносу основних засобів, обсяг капіталовкладень, обсяг науково-технічних робіт. Враховуючи зазначені показники, зроблено наступні висновки. За загальною оцінкою Україна не є лідером у передових напрямках машинобудування. Як відзначено у документі [11] сучасний стан машинобудування характеризується низьким рівнем технологічних процесів, який більше як вдвічі нижчий від європейського.

Знос виробничих фондів у сегменті машинобудування становить 65-75%, а середній вік технологічного обладнання та устаткування 30 років [11, с. 2]. Високий рівень зносу основних фондів та низький рівень технологічних процесів у машинобудуванні зумовлені відсутністю фінансування у достатніх обсягах. За даними 2007-2011 рр. спостерігається нестійка тенденція у розвитку капітальних вкладень у сферу машинобудування, а саме – скорочення обсягів інвестиційних вкладень у роки кризи (2007-2009 рр.) та їх зростання у післякризовий період (2009-2011 рр.) (рис. 4).

Порівняно з 2010 р. зростання за обсягом інвестицій в основний капітал становило 130,9% та 120,1% відповідно до сфери промисловості в цілому та машинобудування зокрема.

Незважаючи на значні показники динаміки обсягів інвестицій є недостатнім для оновлення технічного парку підприємств машинобудування.

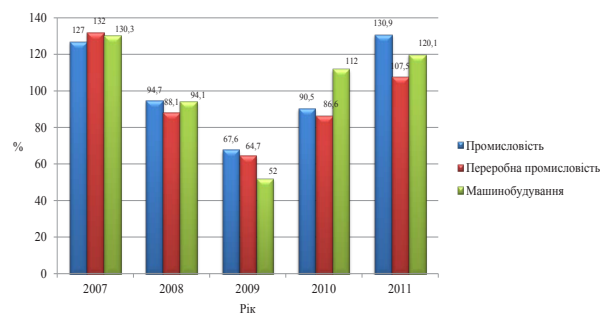

Рис. 4. Індекс інвестицій в основний капітал в підприємствах України, % до попереднього року

За даними Державного комітету статистики України обсяг інвестицій у промисловість у 2011 р. становив 86313 млн. грн., що забезпечило 7% оновлення основних фондів. Щодо інвестиційних вкладень безпосередньо у сферу машинобудування, то дана величина становила усього 6,8% загального обсягу капіталовкладень промисловості, що в абсолютному розмірі склало 5888 млн. грн.

Недостатність інвестиційного забезпечення впливає на рівень інноваційної активності промислових підприємств. Питання інноваційної діяльності підприємств розглядають багато вчених-економістів [12; 13; 14].

За оцінками, питома вага промислових підприємств, що впроваджують інновації у виробництво значно скоротилась за останні 10 років. Зокрема, якщо у 2000 р. даний показник становив 14,8%, то за даними 2011 р. – 12,8%. Відзначимо, що попри невисоке значення, це найкращий показник за останні три роки. У 2009 та 2010 рр. питома вага таких підприємств складала усього 10,7 та 11,5% відповідно [9]. У динаміці спостерігається також зниження показників освоєння інноваційних видів продукції на підприємства промисловості, а також зниження питомої ваги реалізованої продукції в загальному обсязі реалізованої продукції.

На формування конкурентного потенціалу підприємств машинобудування впливають соціокультурні чинники, зокрема такі як співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці, рівень кваліфікації робочої сили, система підготовки та перепідготовки кадрів в країні тощо. Щодо співвідношення між основними характеристиками ринку праці, то в цілому по Україні впродовж усього досліджуваного періоду (2000-2011 рр.) відмічено перевищення пропозиції робочої сили над попитом, що цілком відповідає ринковим засадам функціонування економіки та окремих її ринків. Кількість безробітних за даними 2011 р. складала 505,3 тис. осіб за загальної пропозиції робочих обсягом у 59,3 тис. місць. За загального перевищення пропозиції робочої сили над попитом навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце за періодами часу значно коливалось. У період кризи скорочення обсягів виробництва призвело до зниження пропозицій на ринку робочої сили, що зумовило зростання навантаження на одне робоче місце з 4 до 10 осіб. У післякризовий період ситуація дещо стабілізувалася, проте співвідношення пропозиції та попиту на робочі місця залишається високим. На кінець 2011 р. даний показник становив 8 осіб/місце, що удвічі вище за аналогічний період 2007 р. [9]. Незважаючи на зростання загального навантаження незайнятого населення на одне робоче місце як в економіці в цілому, так і у підприємствах промисловості протягом досліджуваного періоду спостерігається зростання потреби у працівниках. За даними 2011 р., у сегменті промисловості в цілому та обробній промисловості потреба у працівниках становила 16,6 та 13,0 тис. осіб відповідно.

Одним з чинників, що впливає на формування трудового потенціалу підприємств будь-якого виду економічної діяльності та підприємств машинобудування зокрема є матеріальне стимулювання праці. Для оцінки даного чинника досліджено абсолютний розмір та динаміку середньої заробітної платні у промисловості. У підсумку визначено, що у підприємствах машинобудування середня заробітна плата є меншою за відповідний показник по промисловості в цілому. За даними 2011 р. по промисловості середня заробітна плата визначена на рівні 3120 грн./місяць. Щодо підприємств машинобудування, то у даному сегменті найбільш високий рівень середньої заробітної плати не пе-

ревищив величину у 2926 грн./місяць, що зафіксовано у виробництві транспортних засобів та устаткування. Щодо динаміки, то у підприємствах машинобудування середня заробітна плата зростає більш високими темпами, ніж по промисловості в цілому (табл. 4). Порівняно з 2010 р. у 2011 р. зростання даного показника по промисловості визначено на рівні 120,9% проти 122,9%, 121,0% та 121,4%, що відмічено у сегментах виробництва машин, електричного, електронного та оптичного устаткування, а також транспортних засобів та устаткування відповідно.

Більш високі темпи росту середньої заробітної плати по виділених сегментах свідчать про потенційні можливості залучення кваліфікованих спеціалістів до даних сфер виробництва та підвищення на цій основі трудового потенціалу підприємств галузі.

Мікросередовище підприємств машинобудування визначається такими основними силами як постачальники, покупці та конкуренти. Визначимо основні тенденції у розвитку ділового середовища підприємств машинобудівного комплексу.

Підприємства машинобудування серед інших видів промислової діяльності вирізняються високим рівнем капіталомісткості виробництва та значно вищим рівнем перероблення сировинних ресурсів, що свідчить про значну залежність підприємств машинобудування від формування їх закупівельної політики та ефективності укладених угод в межах товарно-матеріального забезпечення виробництва. Налагодження та підтримка відносин з постачальниками впливають на транзакційні витрати підприємства, що є підґрунтям у прийнятті рішень щодо підтримки/скорочення ресурсного потенціалу господарюючого суб'єкта. Для оцінки впливу постачальників у роботі досліджено обсяг та динаміку кредиторської заборгованості за підприємствами промисловості в цілому та машинобудуванню зокрема. У підсумку діагностовано зростання абсолютного розміру кредиторської заборгованості як по промисловості в цілому, так і за підприємствами машинобудування зокрема. За 2009-2011 рр. обсяг кредиторської заборгованості по промислових підприємствах збільшився в 1,4 рази, по підприємствах машинобудування – в 1,2 рази та становив на 01.01.2011 р. відповідно 439920,9 та 58684,7 млн. грн. Визначено також, що кредиторська заборгованість займає значну питому вагу у загальному обсягу поточних зобов'язань як промислових підприємств в цілому так і підприємств машинобудування (табл. 5).

За даними 2011 р. даний показник становив 81,8% за промисловими підприємствами в цілому та 80,9% за підприємствами машинобудування у тому числі. В динаміці даний показник має тенденцію до зростання. Значна питома вага кредиторської заборгованості та її зростання за періодами часу свідчить про посилення залежності підприємств машинобудівного комплексу від постачальників.

Таблиця 4

Динаміка середньої заробітної плати за видами промислової діяльності*, % до попереднього року

Види промислової діяльності	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Промисловість	100	125,3	128,2	129,8	105,0	121,9	120,9
Переробна промисловість	100	125,6	128,1	127,0	100,4	122,9	121,0
Машинобудування							
у тому числі: виробництво машин та устаткування	100	128,4	129,2	129,8	97,4	129,2	122,9
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	100	129,2	132,8	129,2	101,5	126,5	121,0
виробництво транспортних засобів та устаткування	100	1307,6	13,2	127,4	89,6	141,5	121,4

*Розраховано самостійно за даними [9].

Таблиця 5

Динаміка частки кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях підприємств промисловості, %

Види промислової діяльності	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	Відхилення		
				2010/ 2009 рр.	2011/ 2010 рр.	2011/ 2009 рр.
Промисловість	78,9	83,0	81,8	78,9	-1,3	2,8
Переробна промисловість	79,3	81,2	80,0	79,3	-1,2	0,7
Машинобудування	73,3	74,9	80,9	73,3	6,0	7,6
у тому числі: виробництво машин та устаткування	77,9	80,1	81,6	77,9	1,5	3,7
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	77,2	73,1	80,0	77,2	6,8	2,8
виробництво транспортних засобів та устаткування	68,6	71,6	80,8	68,6	9,2	12,2

Таблиця 6

Динаміка частки дебіторської заборгованості у поточних активах підприємств промисловості, %

Види промислової діяльності	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	Відхилення		
				2010/ 2009 рр.	2011/ 2010 рр.	2011/ 2009 рр.
Промисловість	62,5	65,3	64,9	2,8	-0,5	2,4
Переробна промисловість	59,6	62,8	63,8	3,2	1,0	4,2
Машинобудування	52,5	53,1	52,1	0,6	-1,1	-0,5
у тому числі: виробництво машин та устаткування	50,4	49,7	49,3	-0,7	-0,4	-1,0
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	51,7	54,5	52,2	2,7	-2,3	0,4
виробництво транспортних засобів та устаткування	54,8	55,6	54,4	0,8	-1,2	-0,4

За ринкових умов не менш значущим чинником у формуванні конкурентного потенціалу є споживачі, які впливають на виробничий та збутовий потенціали виробничих підприємств через формування номенклатури продукції, цінову політику господарюючого суб'єкта, обсяги його виробництва та реалізації продукції. Для оцінки впливу споживачів на підприємства машинобудування досліджено питому вагу дебіторської заборгованості у складі оборотних активів підприємств та визначено її зміни по періодах часу. За результатами аналізу визначено позитивну динаміку у розвитку дебіторської заборгованості. Проте темпи її росту по машинобудування є значно меншими, ніж по промисловості в цілому. За умов, що по промисловості обсяг дебіторської заборгованості за 2009-2011 рр. збільшився у 1,3 рази за підприємствами машинобудування приріст становив лише 3,5%. Відзначено також стабілізацію частки дебіторської заборгованості у складі поточних активів підприємств машинобудування (табл. 6).

Даний показник по підприємствах машинобудування є суттєвим а саме більше ніж – поточних активів підприємств, проте коливається незначно 52,1...53,5% загальної величини оборотних активів по періодах часу.

Високий рівень питомої ваги дебіторської заборгованості у складі поточних активів підприємств машинобудування свідчить про значущість покупців у формуванні виробничого потенціалу, а незмінність даного показника у динаміці про стійкість збутових зв'язків підприємств машинобудування.

Одним з вагомих чинників мікросередовища є вплив конкурентів. Особливості конкуренції на ринку та активність конкурентів враховується окремим господарюючим суб'єктом під час розробки корпоративної стратегії та обґрунтування рішень щодо функціо-

нальних стратегій розвитку підприємства. У різних галузях промислового виробництва умови конкуренції відрізняються. Зокрема для електроенергетики та харчової промисловості є характерною монополістична конкуренція. Для підприємств машинобудування – олігополістична конкуренція.

Щодо конкуренції у сегменті підприємств машинобудування, то за оцінками спеціалістів, вітчизняні підприємства мають низький рівень конкурентоспроможності, що зумовлено неефективною технологічною структурою виробництва, високим рівнем енерговитрат. Внаслідок чого за наявності значного попиту на продукцію машинобудування Україна перебуває у значній залежності від імпорту продукції машинобудування (рис. 5).

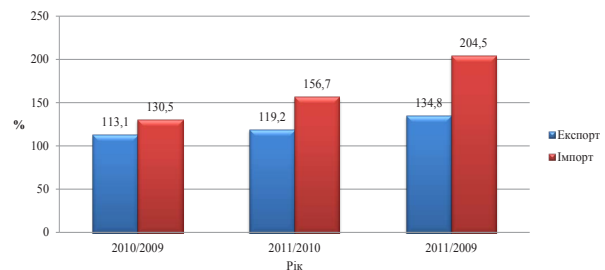

Рис. 5. Динаміка експорту та імпорту товарів машинобудування у 2009-2011 рр.

У порівнянні з 2009 р. обсяг імпорту товарів машинобудівної галузі збільшився більше ніж у 2,0 рази, обсяг експорту за цей же період часу зріс лише на 1/3, темпи росту становили відповідно 204,5 та 134,8% відповідно. За розрахунками упродовж 2009-2011 рр. коефіцієнт випередження імпорту порівняно з експор-

том продукції машинобудування збільшувався та становив за даними 2011 р. 1,89 (табл. 7).

Таблиця 7

**Співвідношення експорту та імпорту продукції
машинобудування в Україні у 2009-2011 рр.,
тис. дол. США**

Рік	Експорт	Імпорт	Співвідношення імпорт/експорт
2009 р.	5014319,1	6257044,8	1,25
2010 р.	5670416,3	8166974,9	1,44
2011 р.	6758995,2	12795104,9	1,89

Більш високі темпи росту імпорту продукції машинобудування порівняно з обсягами її експорту, а також збільшення коефіцієнту співвідношення імпорту та експорту продукції машинобудування свідчить про низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств та слабкість конкурентних позицій господарюючих суб'єктів як на зовнішньому так і на внутрішньому ринках.

Висновок. Таким чином, у статті було розглянуто основні фактори впливу на конкурентний потенціал. Виявлено, що макроекономічні чинники безпосередньо впливають на той чи інший локальний потенціал, який є складовою конкурентного потенціалу. Дослідження було проведено на підприємствах машинобудування. У подальшому пропонується вимірювати вплив цих факторів на конкурентний потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мескон М. Х. Основы менеджмента / Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. ; пер с англ. – М. : Дело, 2000. – 704 с.
2. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран / Портер М. – М. Международные отношения, 1993. – 956 с.
3. Боумен К. Основы стратегического менеджмента / Боумен К. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 175 с.
4. Даниелс Джон Д. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции / Даниелс Джон Д., Радеба Ли Х. – М.: Дело, 1998. – 456 с. 5. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. – М. : Банки и биржи. – ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
5. Іванова Ю. Б. Конкурентні перги підприємства: оцінка, формування та розвиток : монографія / Іванова Ю. Б., Орлов П. А., Іванова О. Ю. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2008. – 352 с.
6. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг / Фатхутдинов Р. А. – СПб. : Питер, 2007. – 352 с.
7. Оценка влияния факторов внешней среды на экспортную стратегию предприятия [Электронный ресурс] / Ю. Е. Кислова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 1. – Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/management/2002-1/04.shtml>.
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Оценка бизнес-регулирующего: (легкость ведения бизнеса в Украине) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.
10. Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку прогресивних технологій, нових матеріалів та технологічного обладнання для машинобудування на 2011-2015 року (Проект) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=1B4B3DCFF09173FF119DFFEF07E375E?art_id=83310&cat_id=42148.
11. Маслак О. І. Про основні проблеми та заходи щодо активізації інноваційної діяльності підприємств / О. І. Маслак, В. В. Костін. Журнал «Регіональні перспективи». № 5(24). – 2002. – м. Кременчук.
12. Лощина Л. В. Комплексна оцінка інноваційної діяльності підприємства в контексті антикризового управління/ Л. В. Лощина // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28-29 жовтня 2010 р. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т. 2. – 233 с.
13. Александров И. В. Стратегия инновационного развития машиностроительного комплекса на основе формирования интеллектуального потенциала (на примере ЗАО «НКМЗ») / И. В. Александров // Экономика промышленности. – 2006. – № 5. – С. 62–70.

УДК 65.012.8 (045)

Скібіцька Л.І.
старший викладач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Національний авіаційний університет

**ЕКОНОМІЧНА РОЗВІДКА
В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ
ECONOMIC INTELLIGENCE IN CRISIS MANAGEMENT NOW**

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена питанням організації системи економічної розвідки, як засобу отримання комерційної інформації та забезпеченню захисту власної економічної інформації підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, інформаційна безпека, розвідка, конкурентна розвідка, контррозвідка, макроекономічна розвідка, мікроекономічна розвідка, економічна контррозвідка, промислове шпигунство, бенчмаркінг, комерційна таємниця, конкуренція, конкурентоздатність.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена вопросам организации системы экономической разведки, как средства получения коммерческой информации и обеспечению защиты собственной экономической информации предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, информационная безопасность, разведка, конкурентная разведка, контрразведка, макроекономическая разведка, микроэкономическая разведка, экономическая контрразведка, промышленный шпионаж, бенчмаркинг, конкуренция, конкурентоспособность.

ANNOTATION

The article is devoted to the questions of system economic secret service creation, as facilities of receipt of commercial information and to providing of defence of own economic information of enterprise.

Key words: economic security, informative safety, secret service, competition secret service, counter-intelligence, macroeconomic secret service, mikroekonomicheskaya secret service, economic counter-intelligence, industrial espionage, benchmarking, competition, competitiveness.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність підприємства все більше визначаються його здатністю швидко відтворювати, нарощувати й поновлювати інформацію щодо потенціалу й намірів конкурентів та секретити свою внутрішню інформацію у вигляді комерційної таємниці, щоб забезпечити принаймні тимчасове монополієне становище на ринку. Разом із тим, питання організації систем економічної розвідки, використання автоматизованих систем для аналізу її да-